The article defines the factors of formation of the Ukrainian financial and credit terminology and basic stages of its development, and analyzes the features of the initial stage of its development.

Key words: financial and credit terminology, terminological system, the initial stage of formation.

УДК 811.111’373. 46:33

Зоя КУДЕЛЬКО

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТЕРМІНОСИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В статті йдеться про сучасний етап розвитку термінології міжнародних відносин, шляхи її розвитку, розглянуто деякі словотворчі моделі побудови термінів даної фахової субмови, питання інтернаціоналізації терміносистеми міжнародних відносин.

Ключові слова: термінологія міжнародних відносин, словотворча модель, абревіатура, інтернаціоналізація, неологізм, метонімія, метафора.

Науково-технічний прогрес, розвиток міжнародних відносин вносить значні зміни до лінгвістичної моделі світу. Однією з таких найістотніших змін є те, що переважаючу частину лінгвістичного фонду складає фахова лексика, і доля термінів у лексичному складі мови у зв’язку з цим стрімко зростає. Кількісні та якісні зміни, що відбулися в науці й техніці, сприяли збільшенню кількості субмов, терміносистем, взаємозбагаченню їхнього лексичного складу як на рівні однієї мови, так і на міжмовному рівні. Вагомий внесок у вивчення й розвиток термінології зробили такі видатні вчені, як Д.С.Лотте, О.О.Реформатський, О.В.Суперанська, Т.Р.Кияк, Е.Вюстер та інші.

Метою нашого дослідження є аналіз сучасного етапу розвитку термінології міжнародних відносин, словотворчі моделі даної фахової субмови, зокрема абревіація, шляхи появи неологізмів у терміносистемі міжнародних відносин.

Терміни не є ізольованими від загальновживаної мови та мають лише їм притаманні властивості – вони складають самостійну повноцінну частину загального складу мови, де

властивості слів виявляються певніше, більш регламентовано, відповідаючи вимогам професійного спілкування і взаєморозуміння. Терміни обов'язково співвідносяться з поняттями певної науки або наукової дисципліни.

За П.П. Шляхтуном міжнародні відносини визначаються як система політичних, економічних, соціальних, культурних, воєнних, правових та інших зв'язків між державами й народами. Відповідно, наукова дисципліна «міжнародні відносини» вивчає економічні, політичні, ідеологічні, правові, дипломатичні та інших зв'язки і взаємовідносини між державними учасниками на міжнародній арені [9]. Як і будь-яка інша наукова дисципліна міжнародні відносини має власну систему термінів. «Термін – це слово чи словесний комплекс, що співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), вступаючи у системні відношення з іншими словами та словесними комплексами і утворюючи разом зі ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнуту систему, яка характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю» [5, с. 21].

Терміни фахівця в галузі міжнародних відносин відображають основні категорії і поняття даної дисципліни. Міжнародні відносини виокремилися в наукову дисципліну після порівняно недавно.

Науковий напрямок з проблем дослідження міжнародних відносин формально виник у 1919 році. Саме тоді у Вельському університеті в м. Ейберсвіт (Великобританія) була утворена перша кафедра з історії та теорії міжнародних відносин. Однак, слід зазначити, що вже в давні часи політична філософія та історія ставили питання про причини конфліктів і воєн, про засоби та способи досягнення порядку, миру між народами та ін. Але систематичне вивчення існуючих феноменів з метою пояснити поведінку, розкрити типове, що повторюється у взаємодії міжнародних акторів, в основному відбувалось у період між Першою і Другою світовими війнами, а найбільш інтенсивно і широко – після 1945 року.

Понятійний апарат даної академічної дисципліни склався до початку XXI століття, який віддзеркалює всю історію розвитку системи міждержавних взаємин. Кожна стадія розвитку

міжнародних відносин як системи характеризується специфічними, властивими лише їй термінами, які можуть використовуватися на наступних, але не попередніх етапах. Терміносистема міжнародних відносин неоднорідна за своїм складом, її терміни поділяються на загально термінологічні і вузько фахові та співвідносяться з певними етапами розвитку міжнародних відносин як системи.

Розглянемо сучасний етап розвитку терміносистеми міжнародних відносин, а саме період з 1991 року, коли Україна проголосила незалежність і до тепер.

На даній стадії з-поміж інших продуктивних способів морфологічного словотвору треба відзначити абревіацію, яка зумовлює формування складних слів, а саме: складноскорочених лексичних одиниць, утворених з частин двох або кількох слів [8, с. 232]. Наприклад:

ILO – InternationalLabour Office;

SEATO – South-East AsiaTreatyOrganization;

WPC – WorldPeaceCouncil;

GNP – grossnationalproduct;

GSP – grosssocialproduct;

SWIFT – SocietyforWorldwideInterbankFinancialTelecommunication;

VID – ViennaInstituteforDevelopment.

Терміни-абревіатури у фаховій субмові міжнародних відносин характерні також і для німецької і української мов, наприклад:

Співдружність незалежних держав (СНД) – CommonwealthofIndependentStates (CIS) (англ.), dieGemeinschaftUnabhängigerStaaten(GUS) (нім);

Єдиний економічний простір (ЄЕП) – CommonEconomicSpace (CES) (англ.), CommonWirtschaftsraum (CWR) (нім);

Митний Союз (МС) – CustomsUnion (CU) (англ.), Zollunion (ZU) (нім);

Міжпарламентська асамблея (МПА) – InterparliamentaryAssembly (IPA) (англ.), InterparlamentarischenVersammlung (IPV).

Аналіз терміносистеми міжнародних відносин на сучасному етапі свідчить, що для даної термінології характерною є ініціальна абревіація.

Процес скорочення як самооптимізація лексичного матеріалу проходить три стадії:

1) комбінаторну;

2) компресії

3) власне оптимізації [7, с. 143].

Під час першої стадії виникає термінологічне словосполучення, наприклад: WorldTradeOrganization (Світова Організація Торгівлі). Але використання довгих форм (особливо коли термін часто вживається) вступає в протиріччя з вимогою короткості терміна й тому починається другий етап, результатом якого є компресія терміна-словосполучення. Виникає абревіатура, для якої властиві всі якості слова і яка включається до словотворчої парадигми: WorldTradeOrganization(Світова Організація Торгівлі) – WTO (СОТ). Під час третьої стадії абревіатура стає акрофонетичною, тобто читається за всіма правилами орфоепії. Повна і скорочена форми, як правило, співіснують, хоча повні форми у більшості випадків приречені на невикористання і спроби рекомендувати їх як норму навряд чи матимуть успіх.

У ході дослідження термінології міжнародних відносин, крім ініціальної абревіації, виявлені також інші випадки утворення коротких варіантів терміна:

1) до скорочень включені не лише значущі частини мови, а й прийменники, сполучники: UNCTAD – UnitedNationsConferenceonTradeandDevelopment;

2) в абревіатурах опущені сполучники, прийменники: CommissiononHumanRights – CHR, CommitteeonCrimePreventionandControl – CCPC, EconomicandSocialCouncil - ESC;

3) скорочення виступають у ролі означуваного слова нового термінологічного словосполучення: UN SecurityCouncil, NATO headquarters, TV advertising.

Таким чином, аналіз даного словотворчого типу свідчить про те, що скорочення перетворюється в самостійний мовний знак і, як слово, може входити до складу словосполучення.

Наведемо перелік абревіатур, виокремлених у терміносистемі міжнародних відносин:

UNCITRAL – UnitedNationsCommissiononInternationalTradeLaw

EMS –EuropeanMonetarySystem

SAM – StandingArmamentsCommittee
UPU –UniversalPostalUnion
GATT –GeneralAgreementonTariffsandTrade
WPC – WorldPeaceCouncil
WHO –WorldHealthOrganization
IDA – InternationalDevelopmentAssociation
ECU – Europeancurrencyunit
ICJ – InternationalCommissionofJurists
EP – EuropeanParliament
IIL –InstituteofInternationalLaw
ECC – EuropeanCulturalCenter
FTAC – ForeignTradeArbitrationCommission
GNP – GrossNationalProduct
CNR – CommitteeonNaturalResources
IMF – InternationalMonetaryFund
CIT – CommitteeonInternationalTerrorism
CENTO – CentralTreatyOrganization
CARICOM – CaribbeanCommunity
ATA – AtlanticTreatyAssociation

До символів ми відносимо позначення грошових одиниць країн світу, наприклад: A$ –Australiandollar, Br $ –Bruneidollar, E&– Egyptianpound.

Під час дослідження терміносистеми міжнародних відносин нами не виявлено літерних умовних позначень. Щодо номенклатурних найменувань, то в них відсутня така важлива функція терміна, як дефінітивна, хоча їх часто включають до складу термінологічних словників і помилково приймають за терміни.

До номенів, як відомо, належать назви різних видів обладнання, машин, типів конструкцій, марок виробів тощо. Номенклатура є проміжною ланкою між термінами та власними назвами [6, с. 24].

Номен виступає як відносно довільна «етикетка» предмета, конвенційно «прикріплена» представниками відповідної галузі знання, яка не претендує на розкриття чи принаймні часткове відображення її суті у формі лексичного значення. Разом з тим, розв’язання проблеми нормалізації номенклатурних утворень не належить в цілому до компетенції лінгвістики. Норми у сфері

оригінальних знаків, символів, номенклатур не мають безпосереднього узгодження з нормами мови (тут не йдеться про орфографію) та встановлюються не лінгвістами, а виключно фахівцями даної галузі науки й техніки.

Слід також зазначити, що терміносистема міжнародних відносин характеризується високим ступенем інтернаціоналізації лексики. На різних етапах її розвитку мовами-продуцентами даної термінології були латинська, французька, англійська.

Темпи інформаційних процесів наукового, економічного та технічного розвитку визначають водночас проблему інтернаціоналізації лексики, перш за все, в науці й техніці. Але реалізація даних процесів повинна проходити за умови збереження головного лексичного фонду національних мов з урахуванням їх особливостей і потреб.

Зростання кількості інтернаціоналізмів у сучасній мові науки та техніки віддзеркалює також тенденції міжнародного кооперування, інтеграції багатьох галузей, об'єднання зусиль учених та фахівців із метою високоефективного обміну досвідом та професійного спілкування [5, с. 118].

Інтернаціоналізація словникового складу мов відбувається в умовах конвергентного розвитку, в першу чергу пов'язаного з процесами мовних контактів [1, с. 108]. Не існує мов, які б розвивались абсолютно незалежно, тому неминуче будь-яка мова зазнає певного іншомовного впливу (і сама у свою чергу, впливає на інші мови).

Поза сумнівом, ранні етапи розвитку науки відзначались залежністю способу номінації від рівня розвитку національної мови, її термінотворчих традицій; в той час як на сучасному етапі посилюється інтернаціоналізація, спостерігається певне нівелювання у доборі національних засобів.

Термінологічне планування може мати ознаки як інтернаціоналізації, так і «націоналізації». Термінологи більшості країн світу прагнуть у сучасних умовах обміну інформацією поєднати елементи як інтернаціональності терміносистем (для полегшення міжнародного спілкування), так і національної самобутності. Процес запозичення іншомовних елементів, коли будь-яка мова постійно збагачується, а іноді і засмічується

запозиченнями з інших мов, у переважній більшості мов світу значно активізувався.

Буремні, революційні події двох останніх місяців ввели в дану терміносистему такі неологізми, як:

- Євромайдан (theEuromaidan (англ.) (a waveofongoing demonstrations and civilunrest in Ukraine, whichbeganonthenightof 21 November 2013 with verylarge public protests demanding closer Europe anintegration [10]), derEuromaidan або Euromajdan(нім));

- «тітушка» (“titushka” (англ.) - a thug, usuallywith a martialartsbackground, paidbythegovernmentandactingunderauspicesofpolicetoinciteviolence, provokeunlawfulbehavioramongpeacefulprotesters, engagepublicinscufflesandfights. Normallypretendstobeoneofthedemonstrators, cladindarksportswearofAdidasorsimilarbrand [10], der «tituschka» (нім)), які виникли на основі метонімії, шляхом перенесення імені з одного класу об’єктів або одиничного об’єкта на інший клас, або окремий предмет, який асоціюється з даним за суміжністю, залученістю до однієї ситуації.

Слід зазначити, що відкритість системи слова зумовлюється можливістю появи нових значень на основі попередніх, завдяки застосуванню метонімічних, метафоричних, функціональних переносів та інших видів семантичної зміни [7, с. 25].

Характерні типи відношень між ЛСВ відповідають логічним відношенням понять, таким як:

1) підпорядкування, на основі якого розвивається спеціалізація та узагальнення;

2) «позарозташованість», що лежить в основі зміщення лексичного значення;

3) відношення протилежності, що призводять до явищ енантіосемії;

4) перехрещування, що породжує метафору та метонімію [2, с. 262].

Результати аналізу терміносистеми міжнародних відносин і наведені вище приклади свідчать, що характерними рисами виникнення нових значень у даній термінології є логічні відношення підпорядкування (гіпонімії) та перехрещування (метафори та метонімії). Переважно в основі виникнення

багатозначних термінів цієї терміносистеми лежить метонімія, рідше – гіпонімія і в окремих випадках – метафора.

Отож, мова та історія розвитку міжнародних відносин як наукової дисципліни взаємопов'язані та взаємообумовлені, вносячи значні зміни до лексичного складу термінології міжнародних відносин . Лексичненаповнення даної субмови змінюється разом з соціально-політичними перетвореннями, відображаючи специфіку кожної фази становлення міжнародних відносин. Тому цілком закономірно, що лінгвісти надають великого значення вивченню закономірностей утворення термінів, їх структури та семантики, аспектам упорядкування; розглядають термінологію взагалі та терміносистему міжнародних відносин, зокрема, як важливу складову сучасної літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богатирець В.В. Інтернаціоналізми в соціо-культурному аспекті (на матеріалі англомовної економічної літератури) // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Германська філологія. – Чернівці, 2001. – Вип. 114. – С. 108-113. (19)

2. Гак В.Г. К типологиилингвистическихноминаций // Языковаяноминация: Общиевопросы. – М.: Наука, 1977. – С. 230-293.

3. Гнатишена І.М. Сучасна німецька медична термінологія (аспекти етимології, структури та інтеграції): Дис… канд. філол. наук: 10.02.04. – Чернівці, 1996. – 167 с.

4. Журавлева Т.А. Особенности терминологической номинации. – Донецк: АООТ Торговый дом «Донбасс», 1998. – 253 с.

5. Квитко И.С. Термин в научном документе. – Львов: Вища школа, 1976. – 128 с.

6. Лейчик В.М. Номенклатура – промежуточное звено между терминами и собственными именами // Вопросы терминологии и лингвистической статистики. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1974. – С. 13-24.

7. Огуй О.Д. Текст, лексико-семантична група, полісемічне слово, семантичні тенденції та спроба їх реконструкції // Науковий

вісник Чернівецького університету. Серія: Германська філологія. – Чернівці, 1996. – Вип. І. – С. 25-28.

8. Покровська О.А. Абревіатури як одиниці ринкової терміносфери // ВестникХарьков. политех. ун-та. – Х., 1994. – Вып. І., №19. – С. 232-236.

9. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки). - К.: Либідь, 2002. – 576 с.

10.http://www.urbandictionary.com/

З. КУДЕЛЬКО

ПУТИ РАЗВИТИЯ ТЕРМИНОСИСТЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Статья анализирует современный етап развития терминологии международных отношений, пути ее развития, рассмотрены некоторые модели строения терминов данного профессионального подъязыка, интернационализацию данной терминосистемы.

Ключевые слова: термінологія международных отношений, словообразовательная модель, аббревиатура, интернационализация, неологизм, метонимия, метафора.

Z. KUDELKO

SOME WAYS OF DEVELOPMENT OF TERMINOLOGY OF INTERNATIONAL RELATIONS IN THE CURRENT STAGE

The article highlights modern stage of terminology of international relations, ways of its development, analyses some models of term formation in shaping of the term system of this professional sublanguage, internationalizing of this terminology.

Keywords: terminology of international relations, word formation model, abbreviation, internationalizing, neologism, metonymy, metaphor.

УДК 811.11’25+82-84

Катерина ЛАБАЙ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФАУСТІВСЬКОГО СЮЖЕТУ В РОМАНІ КРІСТОФЕРА ФАУЛЕРА «СПАНКІ»